

## Nyt og noter

På Institut for Dansk Skolehistorie pågår for tiden en undersøgelse af reformpædagogikkens introduktion og betydning i Danmark. I denne undersøgelse indgår en redegørelse for reformpædagogisk inspirerede private skoler og for at få et så righoldigt arbejdsmateriale hertil som muligt, er gamle elever blevet bedt om at skrive om deres skoletid. En af besvarelsene er Birthe Larsens erindringer fra Ollerup Friskole. Hendes skildring giver et så godt indblik i en skolesituation at den bør bringes ud til et større publikum.

Ollerup friskole er en grundtvigsk-koldsk friskole oprettet i 1860'erne. Den første skole lå i Vester Skerninge, men senere, da højskolen<sup>1</sup> blev bygget i Ollerup, flyttede den dertil.

Emborgs<sup>2</sup> begyndte skole i Ollerup først i 20'erne i en ny bygning, som min far tegnede.

Vi boede lige over for skolen, og med mine forældres tilknytning til højskolen<sup>3</sup> var det naturligt, at jeg begyndte der, netop fyldt 6 år.

Den gang havde skolen, såvidt jeg husker 40–50 elever ialt. Der var kun to lærere, Astrid og Svend Emborg. Af praktiske grunde var skolen delt i 3 klasser, og man gik kun i skole 4 dage om ugen. Ugen havde 6 skoledage, og det medførte, at to dage gik 1. og 2. klasse sammen, to dage gik 2. og 3. klasse sammen, og to dage gik 1. og 3. klasse sammen. Således kunne de to lærere bestride det hele, og alle lærte alle at kende.

Vi mødte kl. 8, og der var så undervisning til kl. 12 afbrudt af et godt langt frikvarter (mindst ½ time, somme tider længere efter omstændighederne). Kl. 12 gik eller cyklede vi hjem til middag. Nogle børn havde 4–5 km, de kunne ikke nå det, så de blev.

Vi andre gik som sagt hjem, ligesom Emborgs gik ind til sig selv og spiste. Kl. 13 mødte vi igen, og så var der undervisning til kl. 15.

»Oprykning« til de forskellige klasser var ofte individuel. Når det skønnedes, at man var moden til det næste klassetrin, blev man flyttet. Der blev aldrig gjort noget stort nummer ud af det, jeg husker f. eks. ikke, hvornår jeg selv blev rykket op, skolen forekommer mig som en helhed.

Fru Emborg havde de små. Hun var stærkt påvirket af Maria Mon-

tessorri og hendes pædagogik, og skolen havde meget Montessorrimateriale, som jo satser på at udvikle barnets sanser. Jeg husker min første skoletid som en leg med former og farver.

Fru Emborg var en gudbenådet fortæller. Hun startede med eventyr af alle slags, og hun digtede også nogle selv. En del er blevet udgivet.

Hun fortalte bibelshistorie, nordiske gudesagn, græsk mytologi o. s. v., og vi lyttede med alle sanser åbne, det var jo spændende. Da jeg senere i privatskolen i Svendborg og i gymnasiet blev udsat for disse emner i historie og oldtidskundskab var det blot at lukke op for en lem i hjerneboksen, og så var det hele nærværende.

Færdighedsfagernes tal- og enhedsbegreber blev også leget ind ved anskuelsesundervisning og forskellige spil f. eks. ringpil og puslespil, som Emborgs selv havde konstrueret.<sup>4</sup>

Alle spillene var selvkontrollerende, og man gik selv videre til det næste og sværere, når man kunne dem godt nok.

Vi lærte at læse ved hjælp af ordbilledmetoden, og som sagt ved disse læsespil. Først når vi havde været dem igennem, og de blev sværere og faktisk kunne læse, fik vi en bog, Margrethe Marstrands dejlige »Min første bog«, som jeg har endnu.

Når vi kunne læse, blev vi inddelt i grupper på 4 – 2 gode læsere og to mindre gode. Så hørte vi hinanden og havde nogle små kort, hvorpå vi satte kryds for færdighed, tydelighed, forståelse og læsehastighed, og på den måde kontrollerede vi hinanden. En gang imellem gik vi hen og blev hørt, eller vi blev kaldt hen til fru Emborg når hun syntes, hun ville kontrollere os.

Tællespil efterfulgtes af regnespil med de fire regningsarter og disse var igen suppleret med nogle regnekort, så vi kunne to og to høre hinanden, og der gik sport i at tage tid både på regnespillene og på kortene, så man udviklede sine færdigheder i hovedregning. Til slut blev man hørt af læreren i en »serie«, som f. eks. kunne omhandle den lille tabel.

Sideløbende hermed havde vi øvebøger i regning, hvor stykkerne var trykt og man blot skulle skrive facit.

Mål og vægt lærte vi også ved anskuelsesundervisning. Vi havde f. eks. cl mål, dl, og l – en hl blev altid målt op i den store balje i Emborgs vaskekælder, ligesom 1 ar og 1 ha blev målt op på legepladsen. (Den sidste var nu nok for stor). Vi blev også sendt ud på landevejen for at skridte 1 km af.

Det var Emborg meget om at gøre, at eleven aldrig gik videre i opgaverne, før alt var forstået, og var der noget, vi ikke kunne klare selv, var de der jo, og så spurgte man eller bad om hjælp.

Mon ikke man kan forestille sig klassen nu?

Der var to skolestuer, som oftest stod døren åben imellem dem. Man sad kun på sin plads, når man tegnede, skrev, regnede eller læste, men meget ofte var det nødvendigt at bevæge sig. Vi snakkede da også hele tiden, for selvfølgelig kan der ikke være fuldstændig ro i en klasse, hvor man arbejder individuelt, og man måtte da også gerne hjælpe hinanden. Det giver en god atmosfære. At vi var dus med læreren behøver jeg vist ikke at fortælle. Var man tørstig, gik man ud og drak vand, skulle man på w.c. gjorde man det, det var ikke nødvendigt at spørge. Fik nogen lyst til at synge eller fløjte, måtte man godt, så længe det ikke forstyrrede. Blev det for højt, blev man enten bedt om at gå ud i gangen og synge eller komme op til tavlen og synge så højt at de andre også kunne få glæde af det.

Vi sang i det hele taget meget. Emborg var jo ud af en meget musikalsk familie. Hans ene bror var komponisten J. L. Emborg. Hver morgen sang vi morgensang. Vi brugte friskolesangbogen. Hver gang vi fik fortalt bibelshistorie, historie, geografi el. sagn, fandt vi en sang, som passede til, og jeg kan endnu den dag i dag mange af de sange udenad tilligemed de børnesange, som vi lærte bl. a. en hel del af Alice Tegnér's. Vi havde også korsang og det elskede vi. Emborg havde en fantastisk evne til at få alle til at synge, og det var hans overbevisning at alle børn kunne synge, ligesom alle børn kunne tegne. Alle de der sang rent blev anbragt, så de sang ind i ørene på dem, der sang mindre rent.

Orkester havde skolen også, men det var kun nogle få, som medvirkede, og der blev kun spillet klassisk musik.

Foruden færdighedsfagene blev der undervist i orienteringsfagene historie, geografi og naturhistorie. Disse fag var Emborgs område. Vi havde ingen bøger, der blev fortalt, og skolen havde selvfølgelig et håndbibliotek, hvor vi kunne søge oplysninger om alt det, vi ville. Vi skrev jævnlige, det var i 3. kl. opgaver om et eller andet emne, som specielt interesserede os, og altid tegnede vi til vore opgaver.

Vi lærte selvfølgelig også at se på kort, og at kende de vigtigste byer, bjerge og floder, men remser havde vi aldrig. Det lærte jeg først at kende i den offentlige skole.

Historien blev også krydret med anskuelsesundervisning. Jeg husker en sommer hvor vi på legepladsen byggede en stenalderhytte af grene, som vi skar af legepladsens birketræer med flinteredskaber som var samlet af Emborg og interesserede elever.

Det gjaldt i det hele taget, at hvis man fandt eller fik noget af fælles interesse tog man det med i skole for at delagtiggøre andre i det. Det kunne være en pilespids, et dyrekranium eller en afskudt snogeham.

Stenalderhytten kom op at stå, så nøjagtigt som vi kunne lave den, og vi »pølsede« kokekar af ler og brændte dem i en mile, og prøvede at koge i dem over bål, nøjagtigt som de gør i Lejre i dag, men nok simplere, for vores viden var ikke så stor.

Naturhistorien er et kapitel for sig. Få børn er, som vi var, privilegerede med mark, skov, mose og eng lige uden for døren, og stranden inden for rækkevidde på cykel.

Hovedparten af naturhistorietimerne foregik udendørs. Så snart det blev forår, drog vi af med botaniserekasser, sylteglas, fiskenet og flora og alle sanser åbne. Vi lærte at slå op i en flora og bestemme planternes art. Vi så voksestederne og noterede os naturens sammenhæng.

Terrarium havde vi også med firben, snoge og frøer og pupper af sommerfugle og spindere, og stor var den dag da en Ligustersværmer foldede sine vinger ud i klassen.

Vi fandt fuglereder og uglegylp, og jeg husker endnu den sommer da vi fulgte 4 dunede ugleunger i et hult træ i skoven.

Foruden de her nævnte fag mener jeg at der nogle år blev undervist i tysk, men det var frivilligt og efter skoletid. Vi havde lidt fysik i sidste klasse, men det var mest i form af sjove forsøg.

Gymnastik og boldspil havde vi selvfølgelig.

Det siger sig selv, at der ved en grundtvigsk friskole blev givet religionsundervisning. Vi kom jo alle fra grundtvigske hjem, hvor kirkegang var en naturlig ting. Den første bibelshistorie, det gamle testamente blev fortalt af fru Emborg, medens Emborg tog sig af det nye testamente. Selvfølgelig talte vi om tingene og drøftede forskellige opfat- telser og sang mange bibelshistoriske sange og salmer.

Intet barn blev sendt ud af Ollerup friskole, uden at have modtaget seksualoplysning – ikke egentlig undervisning – til stor forargelse for mange forældre. Oplysningen blev givet i sidste klasse og her blev drenge og piger delt. Dels har det nok været lettere at have os hver for sig,

og dels må man jo tænke på, at jeg påbegyndte min skolegang i 1929!

Jeg husker timerne som en sober forklaring om menstruation, svangerskab, forplantning og fødsel. Derimod fik vi ingen oplysning om anti-konception og seksuelle minoriteter og afvigere.

Hele det store og vigtige område, som i dag hedder p-fag eller formning blev der naturligvis gjort meget ud af. Det var sammenfattet under udtrykket: frit arbejde. Vi tegnede, malede, formede i ler, flettede i bast og peddigrør, syede og »broderede«. Det sidste var helt frit, vi lærte forskellige sting, og måtte så selv anvende dem.

Hvert forår holdt vi en stor fest i højskolens gymnastiksal, og hertil blev der altid fabrikeret et væld af tombolagevinster. Juletræspsynten og julegaver til hele familien lavede vi selvfølgelig også.

Ved forårsfesten blev der også spillet skolekomedie, som vi i samarbejde med forældrene lavede dekorationer og dragter til.

Forældresamarbejdet var godt. Der blev ikke holdt så mange forældremøder, men hver gang, der var brug for det mødte forældrene op. Om sommeren var der en stor skovtur, hvor forældrene klarede transporten og kogte chokolade (en mælkejunge fuld) og bagte et bjerg af boller. Selvfølgelig deltog de også i vore lege i skoven, ligesom de altid deltog i juletræsfesten i forsamlingshuset 5. juledag kl. 5, hvor vi efter juletræet legede sanglege til langt ud på aftenen.

Vi gik som sagt i skole 4 af ugens dage, og lektier havde vi aldrig. Kun hvis vi havde lyst kunne vi regne, læse eller skrive hjemme. Da der ikke var mange bøger, havde vi ingen problemer med at huske vore ting. Hvert barn havde på skolen en skuffe. Heri havde man sin tavle og griffel, senere sine blyanter og hefter, farvelade, læse- og regnebog og sit skriveunderlag, som alle brugte, så der ikke kom mærker i bordene, og endvidere havde vi hver sin støveklud. Inden vi gik hjem gjorde vi klassen i stand. Vi havde hver sit område, således at Emborgs unge pige, som klarede skolens rengøring kun skulle tørre gulvene over, og de var ikke særligt snavsede, for alle havde skiftesko i hver sit rum i garderoben.

En gang om året, var vi alle med til at gøre hovedrent. Så blev alt sæbet af, og fru Emborg så efter at der ikke var skidt i hjørnerne af skufferne eller på hylderne.

Hver dag efter morgensang blev det kollektivt kontrolleret om alt var på plads i vore skuffer, så vi havde de materialer, der skulle bruges til undervisningen.

Både Astrid og Svend Emborg var i besiddelse af en naturlig myndighed, som gjorde, at alt gik stille og roligt uden brug af tvang eller strafmidler. Opstod der en eller anden situation, hvad der meget sjældent gjorde, talte man om tingene. Jeg har aldrig oplevet, at nogen er blevet straffet. Jeg ved at Emborg engang i sine unge dage har brugt korporlig afstraffelse, men at han bagefter fortrød og bad drengen om forladelse, og at han aldrig gjorde det siden. Det var heller ikke nødvendigt.

Begge var de store pædagoger, og må også have haft stor psykologisk viden. Altid tog de sig af de små i samfundet, de dårligst stillede havde deres bevågenhed. Vi andre velbjergede klarede os jo nok. F. eks. blev skoleferien altid lagt således, at husmand Bernhard Johansen kunne have sine børn hjemme til hjælp i høsten. Det skabte en del misnøje bl. a. i mit hjem efter at vi store var kommet i skole i Svendborg, og de små gik i friskolen, for så havde vi ikke hele ferien sammen.

Efter at jeg blev voksen og har truffet pædagoger som Sofie Riffbjerg, Inger Kirstine Mortensen og Thomas Sigsgård (mine lærere på Kursus for Småbørnspædagoger) og har læst A. S. Neill og C. C. Kragh-Müller – selv har fået børn og været med til at bygge en »lille skole« i Humlebæk op, er det mere og mere gået op for mig, hvor progressiv og reformpædagogisk friskolen i Ollerup var, og hvor meget, den har betydet for mig og andre elever af Astrid og Svend Emborg at have tilbragt de første skoleår i en så fremragende skole.

Jeg tror, at det sætter sine spor resten af livet. Jeg husker, at der ofte kom »fremmede mennesker« og kiggede på os i skolen – uden at det forstyrrede undervisningen. Dengang forstod vi ikke hvorfor, i dag forstår jeg det bedre.

## NOTER

1. Ollerup Folkehøjskole: grundlagt i 1868 i V. Skerninge, flyttede i 1882 til Ollerup og blev i 1949 omdannet til Den fri Lærerskole.
2. Svend Emborg var født i 1887, søn af bestyreren af Ringe Friskole. Han gik på Vordingborg Seminarium og var fra 1922 bestyrer af Ollerup Friskole. På et møde i Foreningen Den frie Skole holdt Svend Emborg i 1927 et foredrag om »Kolds Tanker om Børneskolen og de ny fri Skoletanker«, dette foredrag er trykt i Ejnar Skovrups bog, Kolds Skoletanker 1927 og er en god indføring i Svend Emborgs pædagogiske syn.

Astrid Larsdatter Emborg var født i 1885, datter af en friskolelærer og uddannet ved lærerskolen i Ringe.

3. Birthe Larsens far Ejnar Mindedal var fra 1923 lærer ved Ollerup Håndværkerskole og fra 1932 forstander for denne.
4. Ægteparret Emborg udarbejdede et undervisningsmateriale i regning. Det blev udstillet ved de Fynske Friskolers Fastelavnsmøde i 1931 sammen med andet materiale fra friskolen og udgivet samme år med titlen Regnebilleder og Regnekort.



## INSTITUT FOR DANSK SKOLEHISTORIE

Instituttets medarbejdere har i 1973 videreført de forskningsprojekter, der er omtalt i tidligere årgange af årbogen. Vagn Skovgaard-Petersen, Ingrid Markussen og Ellen Nørgaard har undervist i skolehistorie på det pædagogiske studium på DLH. Emnet var reformpædagogiske og skolepolitiske linjer i den danske skoles udvikling. Undervisningen kan ses som et led i og et første resultat af Instituttets forskningsprojekt omkring den danske skoles udvikling i det 20. århundrede. Ingrid Markussen og Ellen Nørgaard har også i år ledet laboratorieundervisning for de historiestuderende i emner omkring 1937- og 1958-loven.

DLFs jubilæum er bl. a. blevet markeret ved en skolehistorisk udstilling, hvor Instituttets medarbejdere har medvirket. Fra DLFs side har der vist sig en øget interesse for at give lærere et bedre kendskab til skolelovgivningens pæd.-pol.-soc. forudsætninger. Ingrid Markussen har derfor ved lærerkonferencer forelæst over emnet: Hvorfor får vi nye skolelove?

## SELSKABET FOR DANSK SKOLEHISTORIE

Selskabets generalforsamling blev i 1973 afholdt på handelsskolen i Sønderborg, hvor skoledirektør Chr. Thorup Nielsen holdt et inciterende foredrag om udviklingen af det danske skolevæsen syd for grænsen gennem de senere år.

Formanden amtskonsulent J. Ingemann Pedersen kunne notere en glædelig fremgang i Selskabets medlemstal, der nu er oppe på godt 550. Flertallet af amternes undervisnings- og kulturudvalg og en del skoler var blandt årets nye medlemmer. Udgivelsen af lærer Knud Ottosens erindringer måtte vente, idet det endnu ikke var lykkedes at få midler til udgivelsen. I forbindelse med *planlægning af det kommunale folkeskolevæsen*, der i øjeblikket finder sted i landets amter, pegede formanden på problemer ved nedlæggelse af mange både små og lidt større skoler. Han rettede en appel til alle implicerede om at redde materiale, der kan belyse disse skolers historie.